De Molenvriend

nr. 94

Molenvrienden Land van Cuijk

VERENIGING MOLENVRIENDEN LAND VAN CUIJK

Molenvereniging in het Land van Cuijk en omstreken
www.molenvrienden.nl

BESTUUR

VOORZITTER	Harm van Es	Floralaan 50
	Tel. 0485-578613	5831 TA BOXMEER
SECRETARIS	Walter Cornelissen	Park 8
	Tel. 06-25525737	5446 PH WANROIJ
	E-mail: molenvrienden@home.nl	
PENNINGMEESTER	Rob Snel	Chopinstraat 33
	Tel. 024-3582526	6584 EJ MOLENHOEK
BESTUURSLEDEN	Peter Pouwels	Vijverweg 6
	Tel. 024-3974266	6562 ZL GROESBEEK
	Mari Goossens	D. Boutsstraat 25
	Tel. 0485-573815	5831 VN BOXMEER

IBAN: NL03RABO0168981858 *onder vermelding adres penningmeester*

MOLENARCHIEF LAND VAN CUIJK *Het regionale molenarchief is ondergebracht in molen "De Vooruitgang" te Oeffelt. Inlichtingen bij John Houben.*

Het werk van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk wordt mede mogelijk gemaakt door:
Beijk Molenbouw bv, Afferden (L)
Bol Adviseurs, Boxmeer
drukkervanderegio.nl, Boxmeer
J. van Haren Diervoeders b.v. Gassel
Van Haren Installaties bv, Cuijk
Havens Diervoeders, Maashees
Forfarmers, Lochem
Molensteenmakerij Hans Titulaer, Plasmolen
Elektro Technisch Buro Nabuurs bv, Boxmeer
Nabuurs Transport bv, Haps

Colofon

DE MOLENVRIEND 94, jaargang 32, nummer 3, augustus 2016
Lijfblad van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk, opgericht 18 januari 1985.
De Molenvriend wordt gratis toegezonden aan de leden van de vereniging. De contributie hiervoor is minimaal € 15,--. Aanmelden als lid kan bij de secretaris of via de website www.molenvrienden.nl. De Molenvriend is een advertentiemedium. Prijs losse nummers € 1,50.

ISSN 1384 8526

REDACTIE *Mari Goossens* *Frans Rademakers*
Marko Sturm *Paul Verheijen*

REDACTIEADRES *D. Boutsstraat 25* *5831 VN BOXMEER*
e-mail: mjfagoossens@ziggo.nl
De Erica 2 *5831 RX BOXMEER*
e-mail: j.m.sturm@alumnus.utwente.nl

VERDER WERKTE(N) MEE *Stijn Arts, Peter Pouwels, Rob Snel, Stefan Willems*

ILLUSTRATIES *Mari Goossens, Peter Pouwels, Rob Snel, Marko Sturm, Paul Verheijen, Stefan Willems*

VOORPAGINA *Standerdmolen De Korenbloem te Oploo (foto's Mari Goossens)*

In dit nummer

pagina 2 **Colofon**
pagina 3 **In dit nummer**
Van de redactie
pagina 4 **Mededelingen van het bestuur**
pagina 5 **Excursie steenfabriek Engels**
door: Frans Rademakers
pagina 5 **Agenda**
pagina 6 **De korenmaat**
een oud instrument om graan per volume te meten
door: Peter Pouwels
pagina 8 **Molenexcursie Twente**
verslag van de jaarlijkse excursie
door: Paul Verheijen
pagina 10 **Molenpoëzie**
gezien tijdens de excursie: Wissink's Möl te Usselo
door: Marko Sturm
pagina 11 **Het Heumens Genieten**
en hoe dit samenhing met de Giro d'Italia
door: Rob Snel
pagina 12 **Drie op een rij**
(voormalige) molens aan de weg van Nijmegen naar Berg en Dal
door: Peter Pouwels
pagina 16 **Aan de licht**
een molenaar stelt zich voor...
door: Stijn Arts
pagina 17 **Fransenroede Cuijk**
hoe een afgedankte roede toch weer kan gaan draaien
door: Stefan Willems
pagina 18 **Molens in de regio**

Van de redactie

In het vorige nummer schreef ik al dat er in onze regio volop groot onderhoud en restauraties aan molens plaatsvinden. Nu het zomervakantie is, zullen deze werkzaamheden waarschijnlijk een korte pauze kennen. Maar in agenda verderop in dit nummer kunt u lezen dat de heropening van de molens van Rijkevoort en Cuijk al gepland is. Deze laatste molen zal "authentieker" uit de restauratie komen dan vooraf de bedoeling was. In het artikel van Stefan Willems leest u dat, tegen de planning in, een afgedankte Fransenroede beter te restaureren bleek dan de huidige gelaste roede. Over de verdere voortgang van alle werkzaamheden aan, rond en met de molens in onze regio leest u in de rubriek "Molens in de regio". Ik wil alle molenaars bedanken voor hun bijdrages.

Als molenvrienden hebben we niet stil gezeten. Zo waren er een tweetal excursies, waarover verslag in dit blad. Daarnaast valt er ook weer te lezen over de geschiedenis van molens en molenzaken.

Voor zover nog van toepassing, wens ik iedereen een fijne vakantietijd toe!

namens de redactie
Marko Sturm

Mededelingen van het bestuur

De vakantie staat voor de deur, al zou je dat niet zeggen. Op het moment dat ik dit schrijf geselt de hagel de ruiten en snort de kachel. Jammer, want juist in het voorjaar hebben we onze speciale open dagen en excursies. Laten we ons humeur niet teveel door het weer bepalen, want ondanks dat zijn er weer veel positieve dingen te melden. De regionale molendag werd weer goed bezocht. Een goed initiatief, wat elk jaar weer veel gasten en collega's uit den lande weet te trekken. Ikzelf stond met het elektrische maalstoeltje in Oeffelt. John Houben bakte, onderin de molen, heerlijke wafels en de dames hadden voor prachtige kunst gezorgd. Daarna heb ik deelgenomen aan het Heumens genieten op het kerkplein te Malden. Dit evenement groeit uit tot een ware happening. Dit jaar hadden we diverse producten van andere molens uitgestald, molens hebben in het verleden wel 38 functies gehad en die komen eigenlijk nooit aan bod bij een presentatie. Nu had de Kilsdonkse molen diverse soorten olie geleverd, de Jan van Cuijk diverse soorten heerlijk meel, er is brood gebakken (Heumense bollen) van het meel, gemalen door de Zeldenrust. Deze werden warm aangeleverd en vlogen als warme broodjes over de toonbank, zoals het spreekwoord luidt. Via het maisdoolhof kreeg ik 1300 kg graan, gerst, tarwe en mais geleverd, voor kippenvoer wat we gemalen hebben op de Maasmolen. Op dit moment hebben we nog 1299 kg over om aan de man te brengen. Het moet even bekendheid krijgen, denk en hoop ik. Op 7 mei startte de Giro in Nijmegen, ruim voor die tijd werd de stad roze gekleurd en verschenen er steeds meer berichten over de organisatie en routes. Molens zijn altijd in trek tijdens zo'n wielerfestijn, veel mooie plaatjes worden er dan geschoten en gaan de wereld over. Daar moesten wij ook maar eens voor gaan. (Zie verder bij de Maasmolen in de regio.) Zo is er van alles in het voorjaar en de zomermaanden te doen. Allemaal evenementen waar we ons erfgoed goed kunnen presenteren. Dat is ook hard nodig, omdat we om ons heen al zien, dat gemeenten van de kosten van het onderhoud van de molens af willen. Zelfs over het vervreemden van molens wordt al gesproken, hetgeen betekent dat er niet meer op gedraaid kan worden en de molen in verval geraakt. Laten we met z'n allen ervoor zorgen dat dit ons niet overkomt en we, samen met de bevolking, duidelijk maken hoe we aan ons erfgoed hechten en dit willen/moeten behouden. Evenementen, zoals hiervoor beschreven, zijn hier uitermate geschikt voor.

Ook als vereniging hebben we dit jaar al twee evenementen gerealiseerd. Op 5 april bezochten we de steenfabriek van Engels BV te Oeffelt. Dit was een zeer geslaagde morgen met een grote opkomst, ondanks het feit dat het een doordeweekse dag was. Op 21 mei was onze jaarlijkse excursie, deze keer naar Twente. Die was georganiseerd door Marko Sturm (zie elders een verslag van dit uitstapje).
Op zaterdag 13 augustus staat ons gezamenlijk etentje gepland in molen "De Korenbloem" in Mill, waar Ramon Ligthart onze gastheer zal zijn.

O ja, er zijn nog truien S en XXL te koop, voor slechts 10 euro, hiermee kun je gelijk laten zien dat je bij de club hoort die opkomt voor het molenbehoud, De Molenvrienden Land van Cuijk.
Fijne vakantie gewenst namens het bestuur en als je een mooie molen ziet, schrijf er eens een stukje over voor in de Molenvriend.

Rob Snel

Bij overname van artikelen en/of foto's, auteur en eventuele bron(nen) vermelden. Tevens hiervan melding maken bij de uitgeefster of redactie van dit blad.

De redactie stelt zich niet aansprakelijk voor eventueel gemaakte fouten of anderszins ontstane ongemakken.

Excursie steenfabriek Engels

Dinsdag 5 april waren we te gast bij steenfabriek Engels in Oeffelt. We kregen koffie met vlaai en de geschiedenis van de baksteenindustrie werd uitgelegd, evenals de achtergrond van dit familiebedrijf. Zoveel verschillende bakstenen, zowel in grootte als in kleur verschillend. Dan een veiligheidshesje aan voor de rondleiding. De groep was zo groot dat we verdeeld werden in twee groepjes. Over het enorme terrein tussen de pallets met ingepakte bakstenen door naar het kleiveld, het voorraaddepot, waar meerdere malen per jaar klei uit de verschillende groeves gestapeld en gemengd wordt. De klei gaat naar binnen, komt in een enorme menger waar er zand en eventueel nog kleur of andere additieven bij komt, dan in een mal waar er bakstenen van gemaakt worden. Dan drogen, stapelen en door een enorme oven, en dan palletiseren. Drogen gebeurt met de restwarmte van de bakovens, en spoelwater wordt ook hergebruikt. Baksteen is ondanks de grote hoeveelheid gas die nodig is voor de ovens, een milieuvriendelijk product wat steeds gerecycled kan worden. De typische rode kleuren in de stenen komen deels van de ijzerrijke klei, en deels door te spelen met de temperatuuropbouw in de tunneloven.
Iedereen was zwaar onder de indruk van de grootte van de machines en ik persoonlijk was erg onder de indruk van de robuustheid van de machines, 5 dagen in de week met zand en klei overspoeld worden, en toch werken! In het weekend gaat het drogen en bakken overigens zonder personeel door.
Daarna een korte nabespreking, en een woord van dank aan onze rondleiders, en iedereen toog onder de indruk weer huiswaarts.

tekst: Frans Rademakers
foto's: Pieter Weerts

Agenda

Weekend 10-11 september
Open Monumentendag

Zaterdag 8 oktober
Brabants-Vlaamse molenaarscontactdag.

Zondag 23 oktober
Heropening Luctor et Emergo te Rijkevoort

Zondag 30 oktober
Feestelijke heringebruikname Jan van Cuijk,
12.00 - 17.00 uur

De korenmaat

Op molen de Reus liggen op de steenzolder nog twee oude korenmaten.

De eerste is een kleine maat met een diameter van 38 cm en een hoogte van 13 cm van hout, met een ijzeren beslag en handvaten. De gemeten inhoud van deze korenmaat is circa 14,74 liter, een oude maat welke vat genoemd werd.

De tweede is een iets grotere maat, met een diameter van 40 cm en een hoogte van 20 cm, geheel gemaakt van ijzer met in het midden een afstrijker waar men met de strijkstok overheen ging. De afstrijkstrip of brug heeft de inscriptie; “AN 1774”. De gemeten inhoud van deze korenmaat is precies 25 liter, (1/4 mud) en werd een schepel genoemd.

De oude graanmaat is een cilindervormige houten bak waarop meestal het ijkmerk was gebrand. Bij meting van het graan werd de maat tot over de rand gevuld, waarna de overschietende korrels met de strijkstok werden afgestreken. Vaak stond in een plaatselijke bepaling dat men niet of slechts één maal met de strijkstok tegen de bak mocht stoten, alvorens deze af te strijken, dit om misbruik te voorkomen. De korenmaat werd gebruikt voor het afmeten van een bepaalde hoeveelheid graan, deze maat was een oude inhoudsmaat. Veelal werden mud, malder, vat en schepel als inhoudsmaat gehanteerd.

1 last = 18 malder
1 malder = 8 vaten = 166,4 liter (ook wel als mud aangeduid)
1 mud = 4 schepel = 8 vaten = 1 malder = 166,4 liter
1 schepel = 2 vaten = 41,6 liter
1 vat = 20,8 liter (Nijmeegse maat)

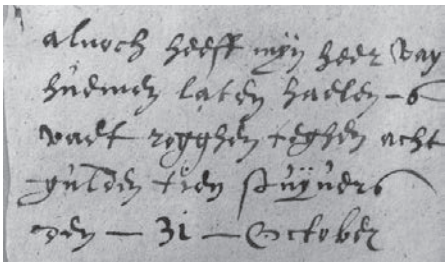

Op een maalbriefje uit 1643 (zie boven), staat geschreven:
alsnoch heeft mijn heer van
Heumen laten halen -6-
last rogge tegen acht
guldes tien stuijvers
den - 31- oktober

Hieruit blijkt dat er wekelijks 6 last rogge van de Heumense molen wordt afgehaald, tegen 8 gulden en 10 stuivers, dit is een prijs van 9½ stuiver per mud. Een last (3000 liter) is de productie die in een dag gemaakt kon worden, wat gelijk is aan 18 malder of mud. Omgerekend naar de huidige maatstaaf is dit een productie van 2100 kg per dag, oftewel 12,6 ton per week!

1. Kleine graanmaat van voor 1820, een vat genaamd

2. Korenmaat, schepel van na 1820, met een inhoud van ¼ mud

Ter vergelijking in de stad Zwolle was het tarief in 1646:
Rogge één stuyver per schepel = 4 stuyver de mud
Weyte (tarwe), 5 ½ stuyver de mud
Moldt (gerst), 2 ½ stuyver de mud

Oude korenmaat, een vat genoemd, met ijkmerken, vanaf 1789 tot 1807, diameter 28,5 cm hoogte 28 cm, inhoud 17,86 liter.

Vroeger varieerden de inhoudsmaten per dorp, stad of streek sterk, zo kon de inhoud van een mud varieren tussen de 150 en 300 liter. De stad Nijmegen had b.v. een mud van 166,7 liter, terwijl de stad Grave een mud had van 136,4 liter. Pas na 1820 wordt met de invoering van het metrisch stelsel de mud gelijk gesteld aan 100 liter oftewel 1 hectoliter.

Het gewicht van een hectoliter tarwe kon variëren van 80 tot 66 kg. Bij rogge varieerde dit van 76 tot 64 kg, bij boekweit van 70 tot 62 kg, bij gerst van 66 tot 56 kg en bij haver zelfs van 52 tot 35 kg. Als natuurgewicht koos men bij iedere graansoort het meest gangbare soortelijk gewicht. Dit waren voor rogge 70 kg, voor tarwe 75 kg, voor gerst 60 kg, voor boekweit 66 kg, voor haver 46 kg en voor witte voerhaver 40 kg.

Peter Pouwels

Spreekwoorden en gezegden

De volende spreekwoorden en gezegden vinden hun oorsprong in het gebruik van korenmaten:

- De maat is vol. (het wordt niet langer getolereerd)
- Er blijft veel aan de strijkstok hangen. (lang niet alles komt op de goede plaats terecht)
- Geen maat weten te houden. (onbeheerst doorgaan waarmee men begonnen is)
- Met de maat waarmee gij meet, zal u weder gemeten worden. (op de manier zoals je een ander behandelt zal je ook zelf behandeld worden)
- Met twee maten meten. (partijdig zijn)
- Zijn licht niet onder de korenmaat zetten. (meespreken, je mening geven en laten merken dat je er iets van weet)
- Om één schepel graan kan men geen molen bouwen. (voor een kleinigheid moet je niet teveel moeite doen)
- Een lepel vol daad is beter dan een schepel vol raad. (je hebt meer aan mensen die je daadwerkelijk helpen dan aan mensen die alleen maar .....)

Maalkoppel te koop

Te koop: een koppel voerstenen van 1 meter doorsnede. Het betreft kunststenen met het complete ijzerwerk en een bijpassende steenkraan.
Als geheel te koop voor 350,- euro.

Inlichtingen bij:
Robert Hoffman
0487-501529
rhoffman@live.nl

Molenexcursie Twente

De molenaarsvrouwen genieten van de zon bij de olie- en pelmolen van Rijssen

Wissink's Möl te Usselo: stalen borststuk met houten oplangers

In de ochtend van 21 mei komen bij de molen in Oeffelt een stel molenliefhebbers met enkele van hun partners bij elkaar om op excursie te gaan naar wat molens in Twente. Door Marko Sturm is speciaal voor deze dag een interessant programma in elkaar gezet. Na het verdelen van de excursiegangers over de beschikbare auto's wordt koers gezet naar het land der Tukkers. Onderweg is er tijd genoeg om het misboekje door te nemen waarin het dagprogramma is beschreven en informatie over de te bezoeken molens staat. Complimenten voor de makers van het boekje.

De eerste molen waar we naar toe gaan is olie- en pelmolen Ter Horst in Rijssen. Deze molen is gelegen aan het riviertje de Regge in een prachtige omgeving. Deze molen is de enige met de combinatie pellen en olieslaan in Nederland. De pelinstallatie in deze molen is thans niet meer in bedrijf. Maar de olieslagerij wordt nog volop gebruikt. In de koningsspil is een aparte koppeling gemaakt waardoor de koningsspil in 2 delen is te gebruiken. Zo kan alleen het pelwerk worden aangedreven zonder dat de wentelas van de olieslagerij aangedreven hoeft te worden. De molen heeft 2 kollergangen, een grote en een wat kleinere. De 1e wat grotere draait langzamer en rechtsom en de 2e kollergang draait wat sneller en linksom, wel iets om rekening mee te houden als je met de molen werkt. De molen is in het verleden kundig gerestaureerd en wordt zeer goed bijgehouden door een werkverschaffingsproject van de gemeente.

Pelmolen Rijssen

Hiervoor is boven in de molen een complete timmermanswerkplaats ter beschikking. De olie die wordt geslagen, lijnolie, is door de NVWA goedgekeurd voor menselijke consumptie. (niet teveel ineens, want dat levert 'Durchfall' op). Op de molen is eind 2015 een nieuw gevlucht gekomen.

Na de molen Rijssen rijden we naar Usselo, naar een van de twee open standerdmolens in Nederland met drie verdiepingen: de Wissink's Möl. Deze molen kent een werkwaardige geschiedenis van bouwen, slopen, verhuizen en wederopbouw. In 1802 werd de molen gebouwd op de huidige plek. In 1921 werd de molen verkocht en afgebroken om te gaan dienen in een openluchtmuseum in Haaksbergen. Het openluchtmuseum kwam er echter niet en ondertussen stond de molen werkloos te verpieteren en had last van vandalisme. Eind 1972 werd de molen weer afgebroken en opgeslagen nadat deze was beschadigd in een storm. Er volgde wat geharrewar tussen Natuurmonumenten, Ministerie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, gemeentebestuur Haaksbergen, Gedeputeerde Staten van Overijssel, Vereniging Hollandsche Molen, Raad van State en Stichting "De Overijsselse Molen" over waar de molen nu moest komen te staan. In Haaksbergen of weer terug op de originele plek in Usselo? Het werd het laatste en in 1981 werd de molen weer teruggezet op zijn originele fundamenten die al die tijd nog in de grond hadden gezeten.

Oude houten askop van de molen van Usselo. Links zijn de uitsparingen voor de schenen van de hals zichtbaar.

Op deze fundamenten rusten de grote teerlingen van Bentheimer zandsteen. In de molenschuur werd een film vertoond over de herbouw van de molen.

Het grote werk gebeurde in een dag, door molenmakers die niet gehinderd werden door hoogtevrees of Arbo-regels. De molen is erg authentiek en voorzien van loopschoren (door de molenaar antiloopschoren genoemd). Erbij ligt nog de oude houten askop met schenen. In de molen bevinden zich 3 koppels stenen. 1 Koppel 17der stenen, de voormolen, en de achtermolen bestaande uit 1 koppel 13der blauwe stenen en 1 koppel wolfjes. Het gevlucht bestaat uit stalen roeden met houten oplangers. De aanwezige Wanroijse molenaars waren niet weg te slaan bij de molenaar en voelden zich zeer verbonden met deze van een hel voorziene molen.

Na Usselo gingen we door naar Goor, daar was het ook zeer schoon. Hier bezochten we het klompenmuseum en stiekem ook de naastgelegen Braakmolen. Dat zat zo: toen we ons meldden bij het klompenmuseum met de mededeling dat we een molenaarsuitje hadden, maakte de museumbeheerder na enige hints spontaan de deur van de molen voor ons open. Hierna volgde een doe-het-zelf rondleiding door deze van silo's, mengketels, regulateur en elektrisch luiwerk voorziene molen. Beneden was voor de, veelal dames, de rondleiding in het klompenmuseum aan de gang. Door Marko was dit perfect geregeld, dames houden zich in de regel graag bezig met schoeisel en vooral op zaterdagmiddag. Geluk voor de mannen was dat er niks van het schoeisel te koop was. In het museum was een uitgebreide collectie klompen te zien, zelfs enkele exemplaren uit Korea. Het verhaal ging dat de klomp in Korea was geïntroduceerd door enkele VOC schipbreukelingen.

Wederom gingen we verder en reden we naar Haaksbergen. Hier bezochten we de dubbele watermolen op de Buurserbeek; de Oostendorper molen. Molenaars ter plaatse: de heer Ter Linde en (je verzint het niet) de heer Natter. Aan de ene kant van de beek bevindt zich een watergedreven korenmolen voorzien van 3 koppels stenen. 1 Koppel van onder aangedreven door het voorste linkerrad en 2 koppels van boven aangedreven door het andere linkerrad wat duidelijk aan vervanging toe is. Aan deze korenmolen is ook nog een zagerij verbonden geweest, deze bevond zich in de naastgelegen schuur, welke nu een hotel is. De zagerij werd aangedreven met een as die onder de weg doorliep. Aan de andere oever van de Buurserbeek ligt de watergedreven oliemolen. Deze molen is in de jaren '50 van de vorige eeuw herbouwd nadat deze in 1946 was weggespoeld. ook deze molen ligt in een prachtige omgeving met ernaast een uitstekend restaurant met overnachtingsmogelijkheid.

Na dit bezoek bleven we in Haaksbergen en gingen we op bezoek bij de molen waar Marko met enige regelmaat is te vinden; De Korenbloem. Deze in 1798 gebouwde molen begon zijn carrière als stellingmolen, maar doordat de stelling erg slecht werd veranderde men deze molen in 1888 in een beltmolen. In 1991 was men het grasmaaien echter beu en werd de belt weer vervangen door een stelling. Door de jaren heen werd er gemalen op stoom en was er ook een houtzagerij en een café verbonden aan de molen. De molen is voorzien van een stalen bandvang waarmee door de bezoekende molenaars gevangen mocht worden. Dit werkt net wat anders dan een blokvang. Het duurt even voordat de stalen vang 'pakt' maar als ie grip heeft dan staat de molen snel stil. Zo snel dat je op het eind de vang beter iets kunt lichten om te zorgen dat de molen niet met een schok tot stilstand komt. Van binnen geeft het vangen een schurend en piepend geluid. De Korenbloem is ruim en ook op de kapzolder kun je prima een verjaardagsfeest vieren met 20 gasten, er is plaats genoeg.

Na deze indrukwekkende molentocht werd het tijd om de inwendige mens te versterken. De hele dag werd er al uitgekeken naar grote glazen bier en schnitzels als deurmatten. Hiervoor gingen we eten in Kranenburg en hier werden inderdaad alle vooroordelen bevestigd: grote pullen bier, megaschnitzels en natuurlijk: Schnaps! Na deze gezellige afsluiting kunnen we terugkijken op een geslaagde excursie en danken we de organiserende leden voor deze leuke dag.

tekst: Paul Verheijen
foto's: Paul Verheijen en Marko Sturm
(zie ook foto's in de collage op de achterzijde)

Molenpoëzie

Wissink's Möl te Usselo

Bij de molenexcursie naar Twente bezochten we Wissink's Möl in Usselo. Deze molen werd in 1802 gebouwd in Usselo en was tot 1921 in gebruik. In dat jaar kocht de heer J.B. van Heek de molen om hem te laten verplaatsen naar natuurgebied het Buurserzand, waar de molen onderdeel uit moest gaan maken van een openluchtmuseum. Bij deze verplaatsing heeft dhr. Van Deinse een gedicht in het Twents gemaakt, dat te vinden is op de buitenkanten van de vier teerlingen uit Bentheimer zandsteen, waar de molen op staat. Het openluchtmuseum is echter nooit verder opgebouwd, daarom heeft men uiteindelijk besloten om de molen weer terug te plaatsen op zijn oorspronkelijke bouwlocatie. Sinds 1981 staat de molen weer in Usselo en is het gedicht aangevuld met een vijfde inscriptie in zandsteen, geplaatst in de muur van een bijgebouw naast de molen.

Marko Sturm

Ik zin 'ne oale stenderkast
oet achtteen honderd twee.
Do mi-j Jan Heenik Wissink ginn'
in Ossel bouwen dee.

Ik heb as Wissinks Mol bekend
op 't oale erve doar
't zoad van 'n Osseler esch emaald
hoast honderd twintig joar.

De ni-jje tied met zienen stoom
dee hef 't mi-j an edoan.
As gedachtinis vuur 't noageslacht
kwam 'k op diss' stee te stoan.

In negenteen honderd twintig een
Hef Jan Bernard van Heek
Mi-j kof en do weer op ebouwd
hier achter zonnebeek.

Sunt Joapik 1921, J.J. van Deinse

Noa zestig joar in eer hersteld
stoa'k wier op n'oalen mollenbelt
heb daank da-j mi-j hebt willen spoaren
dat Twente mi-j eert nog volle joaren

Mollendag 1982, J.v.M.

Het Heumens Genieten
en de Giro d'Italia

Zondag 17 april werd het jaarlijks Heumens Genieten weer gepresenteerd op het Kerkplein in Malden. Er was weer veel muziek, o.a. een Schotse band, diverse demonstraties en veel hapjes om te proeven. Ook het Heumens erfgoed was goed vertegenwoordigd. Samen met mijn vrouw Sonja, Peter Simons en Frans Wildenborg, hebben we de drie molens van de gemeente Heumen in de schijnwerpers gezet. In aanloop naar dit festijn moest er al veel werk verzet worden; het elektrische maalstoeltje en ander demonstratiemateriaal moest van Oeffelt (waar we tweede Paasdag hebben gedraaid) naar Molenhoek worden overgebracht. Er werd 1300 kg, gerst, tarwe en mais, door het maisdoolhof op de Maasmolen afgeleverd in grote tonnen. Hiervan hebben we 80 kg gemalen en gemengd voor kippenvoer. Op de dag zelf weer vroeg uit de veren, alles wat we in de voorgaande week hadden verzameld moest in de Toyota Picnic vervoerd worden. Dit jaar wilden we graag producten van diverse molens presenteren. We hebben hiervoor de beschikking gekregen over meelproducten van de Jan van Cuijk, olie van oliemolen uit Heeswijk-Dinther, kippenvoer van de Maasmolen en Heumense bollen en broodjes, gebakken door Frans Wildenborg. De presentatie van de producten leverde uiteindelijk meer bezoek op dan anders. Het weer was een beetje een spelbreker, het regende tweemaal en tijdens de buien waaide het flink. Folders van diverse kramen vlogen vrolijk over het Kerkplein, uitdelen was niet meer nodig. Peter had gelukkig onze paparassen allemaal met touwtjes vastgezet en/of vastgeniet. De dag was een succes, Frans spande de kroon met zijn bollen en broodjes; ze vlogen letterlijk de kraam uit. Helaas is er slechts 1 flesje olie verkocht, maar de meelproducten van Stefan gingen goed van de hand. Wat het kippenvoer betreft; ik had 80 kg meegenomen en bleef met 79 kilo zitten, geen kip had er belangstelling voor. Wel leuk is dat ik dit jaar nog 1220 kg kan malen. In de editie van de Gelderlander van maandag 18 april is een foto van Peter is geplaatst: hebben we toch nog indruk gemaakt.

Publiek weet de Maasmolen maar moeilijk te vinden

Molenaar Rob Snel uit Molenhoek en zijn collega Peter Simons (foto) hebben een kraam op Heumens Genieten. Zijn molen in Nederasselt krijgt weinig bezoek, vindt Snel. „De Maasmolen is de oudste molen in de omgeving. Hij komt uit 1741. Elke zaterdagmiddag ben ik open voor rondleidingen.
„Wist je dat molens door de tijd heen 38 verschillende functies hebben bekleed? Van het malen van koffie tot het uitboren van de lopen van kanonnen. „Het bezoek wat komt, geeft geen bijdrage. Alleen Duitsers doen dat nog. Ik ben ook maar een vrijwilliger. Ik doe mijn best om meer bezoek te trekken, maar ik denk dat zo'n evenement als vandaag niet heel veel zal opleveren."

Alle kramen waren versierd met roze vlaggetjes en hier en daar hing een vlag van de Giro of van Italië. Dit in verband met de Giro die op7 mei door Nederasselt trekt. In verband met de harde wind en twee fikse regenbuien, waren de collega-uitbaters al vroeg vertrokken en hingen de roze vlaggetjes doelloos aan de kraampjes te wapperen. Peter had ineens een goed idee: "als wij nu eens de boel hier mooi opruimen, dat scheelt de organisatie een hoop werk". Zo gezegd, zo gedaan en op deze wijze hadden we zomaar en voor niets voldoende roze vlaggetjes, de Italiaanse vlag en die van de Giro voor de Maasmolen.

Op 6, 7 en 8 mei was het dan zover, de Giro start in Nederland en dan ook nog eens in Gelderland. Op 7 mei passeert de karavaan Nederasselt en daarbij natuurlijk de Maasmolen. De molen is zo mooi gesitueerd langs de weg en het water, dus we moeten goed de aandacht kunnen trekken tijdens het passeren. Eerst geprobeerd sponsoren te vinden, maar dat viel erg tegen, die fietsers zijn in een flits voorbij, dus daar gaan we geen geld insteken, was het idee. Gelukkig was er nog een potje waar we 100 euro uit konden krijgen. Hiervan konden we vier roze vlaggen bestellen bij onze drukker uit de regio, waar we de Molenvriend alweer jaren laten drukken.
Op 7 mei, al vroeg in de middag voor de afsluiting van de wegen, hebben Frans, Peter en ik de molen opgetuigd, hij stond er werkelijk prachtig bij. Dit moet toch publiciteit opleveren dachten we trots. Na uren wachten reed eindelijk de reclamestoet, 8 à 10 wagens, met 100 km per uur langs, en geen helikopter te bekennen. "Is dat alles?" dachten we, maar toen verscheen alsnog de lang verwachte helikopter en hij vloog ook nog eens rond de molen voor tv-opnames. Bij thuiskomst heb ik de uitzending teruggekeken en waarachtig, wat stond de molen er mooi op! Zegt een

De Giro d'Italia trekt voorbij aan de Maasmolen te Nederasselt, die voor de gelegenheid versierd is met roze vlaggen en vlaggetjes

van de reporters, duidelijk geen molenkenner: "er staat helemaal geen wind, en toch draait de molen. Hij draait zeker op een motortje". "Nee zegt die ander, er zitten toch zeilen op, dus is het naturel en draait hij echt op wind". Ik vond hun commentaar op het fietsen al niet zo sterk, maar dit sloeg toch alles.

Robert Snel

Drie op een rij

Molens aan de weg van Nijmegen naar Berg en Dal

Op een wandeling van Nijmegen naar Berg en Dal rond 1800 passeerde je achtereenvolgens drie windmolens. De eerste molen was een hoge stellingmolen "De Goede Hoop" ook genoemd 'Pelmoolen'. De tweede of middelste molen stond aan de Berg en Dalseweg, ter hoogte waar nu de St. Maartenskliniek ligt, een grote stenen oliemolen tot Voordeel en Genoegen genaamd, ook bekend als 'Olijmoolen'. De derde en laatste molen stond boven aan de Stollenbergseweg en was een runmolen, genoemd 'Looymolen'. Op deze ets en aquarel staan de drie molens afgebeeld; geheel rechts de eerste molen, De Goede Hoop, in het midden, molen tot Voordeel en Genoegen en links daarvan de oliemolen aan de Stollenbergseweg.

Wandeling over Hunnerberg 1825

Onderstaande wandeling een uit het wandelboekje van C. ten Hoet uit 1825, waarin de drie molens benoemd worden.

Boven over den Hunnerberg, en in gelijke rigting met denzelven, loopt de groote Heerbaan op Kleef, welke, vóór den aanleg deze nieuwen straatweg (1824) door Ubbergen in Beek, de meest gebruikelijke weg van Nijmegen op de genoemde stad uitmaakte. Deze weg is, tot op een half uur afstand van Nijmegen, aan weerszijden met ijpenboomen beplant, en verschaft, aan beide zijden, op golvende graanvelden en regt landelijke woningen, des zomers een zeer aangenaam gezigt. Treffend is het gezigtspunt, welke men alhier, een kwartier ver van de stad, op de hoogte van den eersten molen, naar het noorden toe bekomt. Onverwacht ziet men van daar over den berg heen in de rivier de Waal, die zich als een zilveren band om de Betuwe slingert; voorts de Betuwe zelf met hare onderscheidende torens, en de stad Arnhem met de blaauwende bergen der Veluwe in het verschiet. Eenige schreden verder, aan de zuidzijde van den weg, ligt een dijk of aarden wal, Broerdijk genaamd, welks

Panorama vanaf de Belvédère te Nijmegen, aquarel van Derk Anthony van de Wart, 1806

oorsprong ten eenemale onbekend is, doch vermoedelijk oudtijds tot eene is verschansing opgeworpen; en achter denzelven vertoont zich, in een zacht glooijend dal, een vriendelijk gehucht van boerenwoningen, naast welk gehucht (Hengstdal) het landgoed Berglust met deszelfs kreupelhout, lanen en dennenboschje, naar de hoogte oprijst. Achter den tweeden molen, die op eene aanmerkelijke verhevenheid boven den weg staat, en waarvan den grondslag gezegd wordt, met den eersten omgang des Nijmeegschen torens eene gelijke hoogte hebben, een half uur van de stad, loopt noordwaarts van den grooten weg een smallere landweg (Ubbergse veldweg, Stollenbergeweg), welke bij den derden molen wederom op den grooten weg uitkomt. Deze landweg is voor den wandelaar boven den Heerbaan verkieslijk, vermitst men van denzelven op de Ubbergsche heuvelen en de Ooijse vlakte, met het daarbij hoorende rijke verschiet, op sommige plaatsen, een verrukkelijk gezigt heeft.
Den derden molen, een uur van Nijmegen afgelegen, voorbijgaande zijnde, vertoont zich al aanstonds het aanvallig gehucht Berg en Daal.
Tot zover een citaat van de wandeling van Kleefsche baan tot Wielder, van C. ten Hoet uit 1825.

Aquarel van Rudolphus Lauwerier, bouw van fort "De verbrande Molen", op de achtergrond de molen van Post

De eerste molen, molen De Goede Hoop

Op de plattegrond van Nijmegen, een tekening gemaakt in 1733 door Hendrik de Leth, staat bij de Hersteegs poort vermeldt *"Allee na de Pelmolen, weg na Kleef "*, mogelijk stond hier een standaardmolen als voorganger op de rond 1750 gebouwde stenen stellingmolen. Ook op een kaart van Suchtelen uit 1752 komt de Pelmolen aan de Berg en Dalseweg al voor. Molen de Goede Hoop, gelegen aan de Berg en Dalseweg werd op vrijdag 17 november 1854 door brand verwoest. Vanwege de oorlogsdreigingen in Europa in 1860, wilde de regering in Den Haag met een aantal fortificaties de stad Nijmegen extra bescherming bieden door de bouw van o.a. de forten Sprokkelenburg en Nieuw Knotsenburg in Lent en het fort Kijk in de Pot. Op de locatie van afgebrande molen de Goede Hoop werd in 1861een fort gebouwd, dat de naam meekreeg, "De Verbrande Molen". Lang heeft dit fort hier niet gestaan want met de ontmanteling van de vestingwerken in 1877 is het weer afgebroken.

De tweede molen, molen tot Voordeel en Genoegen
In 1780 staat deze molen als olymolen vermeld. Mr. J Moorrees eigenaar van molen de Goede Hoop is ook de bouwer en eigenaar van deze molen. In 1832 is Maurits Wessel van Velp, koopman te Nijmegen, eigenaar van deze molen, gelegen te Ubbergen.
Gezicht op de molen tot Voordeel en Genoegen die gelegen was aan de weg van Nijmegen naar Berg en Dal. De gebouwen aan de horizon links van de molen, vormen het gehucht St. Anna. Rechts naast de molen aan de horizon de kerktoren van Hees. De wagens rijden over de hoog gelegen Ubbergse veldweg richting Stollenberg, die parallel loopt aan de grote weg van Nijmegen naar Berg en Dal. Aan de lange schaduw te zien is het in de namiddag, de bezoekers van de stad trekken met hun rijtuigen huiswaarts. De schilder heeft op een hoog punt op de Hengstberg (achter huidige St Maartenkliniek) gestaan. De molen is volop in bedrijf en staat op het zuidwesten te draaien, opgezeild met vier lange halve. Links staat een boerderij van het gehucht het Hengstdal, gelegen aan de Berg en Dalseweg. Voor de molen langs loopt de weg van Nijmegen naar Kleef, de oude Kleefsebaan, zichtbaar aan de lintvormig begroeiing.

Maurits Wessel van Velp overlijdt ongehuwd op 21-12-1839 te Nijmegen, oud 52 jaar. Na het overlijden van Mauritz van Velp worden, in onderstaande advertentie, de roerende en onroerende goederen uit de erfdeling te koop aangeboden, waaronder de molen. De in de advertentie genoemde Heer Post van de Nonnedaalseweg is de molenaar of pachter van deze molen, welke ook wel bekend staat als de molen van Post.
In 1832 is **Jan Rombout Post** eigenaar van een huis en erf aan de Non[n]enstaat D362 te Nijmegen perceel C2238 en C2239.

Aquarel van J. van Leeuwen, gezicht op molen tot Voordeel en Genoegen, 1826

Molenaar en koopman Jan Rombout Post woont in de benedenstad waar ook de handel en overslag van goederen plaatsvindt, zijn kapitale oliemolen staat buiten de stad op de hooggelegen Hengstberg.
Op 28-8 1871 wordt de molen wederom bij opbod te koop gezet, inzet Fl 9300,-
Op een wandelkaart Van Nijmegen naar Berg en Dal, uitgegeven door Cranendonck in 1885, staat op de locatie van de verdwenen molen “Afgebroken Molen”. De molen werd in 1873 afgebroken; het molenhuis bleef staan. De 12e juli 1894 verkocht de weduwe Elisabeth Catharina Post – Turnhout het hele terrein met opstal voor tienduizend gulden aan een gepensioneerde kapitein van het K.N.I.L., de 54-jarige weduwnaar Herman Garolus Graeuwen. Deze liet het molenhuis afbreken en ter plaatse villa “Willemsheuvel” neerzetten, die hij in 1895 betrok.

De derde molen, een olie- en runmolen
In 1777 bouwde Jacobus de Man in compagnonschap met B.L. Westenbergh en Willem Landman uit Zwolle, een windmolen op de plaats van het huidige hotel “Val Monte”. Deze molen had als taak boomschors te malen dat afkomstig was van de vele landgoederen rondom Berg en Dal en omstreken. De eekmolen was geen lang leven beschoren, als gevolg van de Bataafse omwenteling raakte de handel grotendeels verstoord. In 1789 wordt een verzoek ingediend door de toenmalige eigenaren van deze runmolen, Jacobus de Man en Willem Landman – Westenberg was in 1780 overleden – aan de Rekenkamer. In dit verzoek vraagt Jacobus of hij de looimolen mag ombouwen tot een korenmolen, in verband met afzetproblemen op de runmarkt. Voor deze ombouw wilden ze het benodigde gemaal, dat zich nog in de voormalige korenwatermolen te Beek bevond, in de windmolen plaatsen. De gebouwen van deze korenwatermolen waren door de eigenaren van de windmolen in gebruik als leerlooierij. De Staten van Gelderland wijzen het verzoek echter af. Zij vreesden, mét de Groesbeekse molenaar Lam(b)ert Hopman(s), dat de nieuwe korenmolen de molen (Noordmolen) van Groesbeek te veel zou beconcurreren. Van die molen hadden de Staten, sinds 1769 bezitters van de Heerlijkheid Groesbeek ook hun inkomsten. Een deel van de eikenschors zal vóór 1777 door de looimolen die in een voormalige waterkorenmolen (molen bij het Spijker) aan de andere zijde van de stuwwal in het Elzendal in Beek was gevestigd, zijn verwerkt. In 1797 verkochten De Man en Landman de molen, die dan als run en pelmolen in gebruik is, aan Johan Adolf Quak, die behoorde tot een van de toenmalige landgoedbezitters van de Meerwijk. Quak laat deze run- en pelmolen spoedig ombouwen tot oliemolen, bestemd voor het persen van olie uit zaden. Ook de oliemolen is geen lang leven beschoren, want

1°. Eenen extra schoonen, van beste Steenen, zeer hecht en sterk gemetselden WIND- OLIE- en PEL-MOLEN, met ZOLDERS, ter berging van bijna 100 Last Zaad, KOEKENKAMER, twee OLIEBAKKEN, inhoudende ruim 130 Vaten; voorts een GEBOUW, waarin eene KAMER en verdere GEMAKKEN, ruim MOLENAARSHUIS, in twee WONINGEN verdeeld, eene REGENBAK voor ruim 150 Ton Water, BAKOVEN, TUIN, BOOMGAARD, drie perceelen BOUWLAND, groot ruim 3 bunders, en EIKEN HAKHOUT, groot ruim 4 bunders, met TERREIN en verdere GRONDEN, in het geheel groot ongeveer acht bunders; alles aan elkander gelegen, op den zoogenaamden *Hengstberg*, onder *Ubbergen*, nabij den Straatweg op *Cleef*, circa ½ uur gaans van de stad *Nijmegen*, hebbende door de ligging, op eene der hoogste bergen, de schoonste en ruimste gezigten, eenige uren in den omtrek.

Deze Olie- en Pelmolen is, sedert eenige jaren, door menigvuldige verbeteringen, gebragt in den best mogelijken staat, en is in dezelve zoo vele ruimte overig, dat, met geringe kosten, daarbij het Korenmalen uitgeoefend kan worden.

2°. Eene HOOGTEIJE, het *Hoogveld* genaamd, be-

In de Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant van 11-04-1840 wordt de molen te koop aangeboden

rond 1837 blijkt deze, volgens een advertentie in de Gelderlander, afgebroken te zijn. Het perceel grond met hierop een huis met loods, waarop de voormalige oliemolen van J.A. Quack stond, wordt op een openbare veiling in het “Roode Hert” te Ubbergen op 28-12-1837 te koop aangeboden. Het perceel ligt boven het dorp Beek, onder Groesbeek. Het enige dat ons nog herinnert aan het bestaan van deze molen is de naam van het dal, gelegen tegenover het huidige hotel “Val Monte”. Vanaf het uitzichtspunt hier, de Wolfsheuvel genaamd, kijkt men uit over het zgn. “oliemolendal”

Detail van een prent gemaakt door Barend Cornelis Koekkoek in 1830, met zicht op Beek, boven op de heuvel staat de molen van Quak

Met de komst van de Fransen in 1795 worden de Heerlijke rechten afgeschaft en vervalt hiermee de molendwang. Als gevolg van de vrije concurrentie vindt een enorme toename plaats van nieuwe molens in het land. Echter bij ons in de regio gebeurt iets merkwaardigs, in plaats dat er nieuwe molens bijkomen worden reeds bestaande molens opgekocht en afgebroken, zoals de derde molen, boven aan de Stollenbergseweg en de Biesseltse molen te Mook. De man achter deze heimelijke manier van werken blijkt Gerardus Roelofs te zijn (molenaar, grondaankoper, aannemer, onroerendgoedbezitter en herbergier), een man met veel macht, die een aantal molens in zijn bezit heeft. Deze treedt regelmatig op als een soort bank van lening, die geld verstrekt aan zgn. stromannen om hiermee een mogelijke concurrent uit te kopen. Zodra een molen aangekocht is, wordt hier een ‘bevriend’ molenaar opgezet, die financieel afhankelijk is van Gerardus Roelofs, en zodoende naar zijn wensen moet handelen. Hierdoor creëert Gerardus Roelofs een monopoliepositie, en kan hiermee zelf de prijs van het te malen goed bepalen. In 1830 dient Gerardus Roelofs een verzoekschrift in om in Zyfflich een nieuwe molen te bouwen, hiervoor wil hij de door hem gekochte Biesseltse molen gebruiken. Echter door problemen met de bouwvergunning aldaar en het feit dat de te verplaatsen molen in door de Belgische revolutie (1830-1837) bezet gebied staat, wordt de molen in 1833 naar Swolgen verplaatst, wat binnen bezet gebied ligt. Pas in 1838 krijgt Gerardus Roelofs toestemming om een molen te Zyfflich te mogen bouwen.

Peter Pouwels

Bronnen:
Geldersch Archief
Regionaal Archief Nijmegen
wat was waar, beeldbank cultureel erfgoed
Hildebrand route
Geldersch lustoord, Nijmegen en omstreken van C. Ten Hoet
Boek Ooijpolder en Duffelt
Historische Atlas van Nijmegen
Sprekend Landschap
www.sprekendlandschap.nl
Altrade een wijk van Nijmegen Oost deel 1

Met dank aan Hans Giesbertz, Jan van Eck, Ton Strijbosch en Mia Verbeet

Opmerking redactie
Dit is een verkorte versie van het oorspronkelijke artikel

Aan de licht

Stijn Arts

Hallo Molenvrienden, ik wil mij bij deze even voorstellen. Mijn naam is Stijn Arts, 41 jaar, getrouwd met Gea van der Pol en vader van 2 jongens, Tijn en Lucas. Wij wonen inmiddels bijna 12 jaar in het mooie Overasselt. Ik ben geboren in Nijmegen en opgegroeid in Heumen. Na de Mavo en Middelbare Tuinbouwschool ben ik gaan studeren in Den Bosch op de Stoas APH (Agrarische Pedagogische Hogeschool), richting Tuin en Landschap. Na mijn opleiding ben ik gaan werken a ls calculator / werkvoorbereider bij een groot groenvoorzieningsbedrijf en inmiddels werk ik al bijna 8 jaar als kostendeskundige infra, bij de gemeente Nijmegen.

Tijdens de wandelingen met mijn hond kwam ik bijna altijd langs de 'Zeldenrust', een gesloten standerdmolen. Ik vond het een prachtig werktuig om te zien en omdat ik ook geïnteresseerd ben in oude technieken begon ik me af te vragen of de mogelijkheid bestond om ooit zelf op een molen te kunnen draaien. Na een bezoekje aan de 'Maasmolen' in Nederasselt, waar ik me heb laten inlichten door Rob en Frans, heb ik besloten dat molenaar zijn ook wel iets voor mij was, en heb me opgegeven. Vanwege de lastige locatie van mijn woonplaats ten opzichte van de opleidingsmolens in de provincie Gelderland heb ik aan het provinciebestuur gevraagd of het voor mij mogelijk zou zijn om mijn opleiding in Nood-Brabant te volgen, omdat de opleidingsmolens hier een stuk gemakkelijker bereikbaar waren. Gelukkig was dit geen probleem, met als gevolg dat ik in januari 2014 ben begonnen met mijn opleiding op 'De Vooruitgang' in Oeffelt bij Theo van Bergen en John Houben. Ik heb daar mijn opleiding gedaan, samen met Martijn van de Hulsbeek en Sonja Middelink. Na 1¾ jaar bijna elke zaterdagochtend oefenen, een aantal keukentafelavonden en behoorlijk wat thuisstudie ben ik in oktober 2015 geslaagd. Vanaf dat moment ben ik gaan

draaien op de 'Zeldenrust' in Overasselt, iets wat ik samen doe met Ron van Stiphout. Vanwege een druk leven met werk, twee opgroeiende kinderen en hieruit voortvloeiende bezigheden draai ik eigenlijk alleen in de weekenden. Afhankelijk van de wind draai ik op zaterdag of op zondag, meestal vanaf 13.00 u. tot zo'n 16.00 u. Voor de toekomst ben ik in ieder geval van plan om te blijven draaien in Overasselt, ook omdat het toch een stukje geschiedenis is van het dorp waarvan je het liefst zoveel mogelijk mensen deelgenoot wilt maken.

Stijn Arts

Fransenroede Cuijk

Wanneer is een molen uniek? Moet zij zich onderscheiden door een bouwvorm, of van een bepaald type of functie zijn, een bepaalde kleurstelling hebben of mag de roedekeuze daar ook een onderdeel van zijn? Iedere molenaar vindt dat zijn molen wel een uniek kenmerk heeft, waardoor zijn molen zich onderscheidt van andere molens.
Toch is er bij de Jan van Cuijk een unieke situatie ontstaan. Vanaf dit najaar zal deze molen weer gaan malen met twee geklonken roedes. Nu zult u denken: wat is daar zo uniek aan?

Potroede
In 1884 werd er in opdracht van Vincent van Riet een geklonken Potroede besteld bij de firma Pot, ter vervanging van 1 houten binnenroede. De roedenfabrikant Gebr. Pot uit Elshout bij Kinderdijk heeft in de periode 1852–1944 bijna 3000 ijzeren molenroedes gemaakt, 2814 om precies te zijn. In 1852 verkreeg Adriaan Pot octrooi tot het maken van ijzeren molenroedes. Aanvankelijk waren er wel kinderziekten. Zo zou de eerste direct na het steken zijn gebroken. Al doende leert men, en weldra maakte Pot roedes die een eeuw en langer dienst hebben gedaan. Hiervan draaien er nu zelfs nog een aantal. Pot heeft zijn roedes altijd geklonken, nooit gelast. De dood van de laatste mede-eigenaar, Joost Pot, betekende het einde van het bedrijf.

De roede in de werkplaats

Nadat het bedrijf van Pot was opgeheven, bleven nieuwe roedes nodig. Ook omdat na de oorlog het aantal sloopmolens terugliep. Vanaf die tijd kwam de gelaste roede in opkomst en werd er niet langer geklonken. Molenaars waren in die tijd niet echt enthousiast over de gelaste roedes. Bij een geklonken roede kon er gerust een gat in het plaatwerk komen, maar met gelaste roede moest je de kwaliteit van de lasnaden maar afwachten.

Fransenroede
In april 1915 werd door de toenmalige eigenaar, de familie Willems, bij de Vierlingsbeekse dorpssmid Fransen een geklonken buitenroede besteld, ter vervanging van de nog aanwezige laatste houten roede. De smederij van de familie Fransen was gelegen aan de Grotestraat en werd opgericht door Johannes Fransen. Johannes (1838-1908) werd opgevolgd door zijn drie zonen Tinus, Sjang en Bertus. De firmanaam is toen ook gewijzigd in Gebroeders Fransen. Eenieder specialiseerde zich in zijn eigen bedrijfstak. Tinus nam de molenroedes voor zijn rekening. Martinus, zoals zijn eigenlijke naam was, werd geboren in 1873 en overleed in 1960. In de periode 1902-1935 werden er in de speciale roedenloods 247 roedes vervaardigd, voor voornamelijk de zuidelijke provincies. Het was bekend dat de Fransenroedes slapper leken dan die van de concurrent Pot. Maar door de gebruikte staalsoort waren ze wel veel veerkrachtiger.

Tot 1985 heeft de molen Jan van Cuijk met deze roedes gemalen. In 1942 heeft Chris van Bussel de molen voorzien van stroomlijnneuzen. Een bijkomend voordeel was dat de Fransen buitenroede in combinatie met de van Busselneuzen ook nog eens een ideaal “koppel “ was. Want volgens Chris van Bussel zou de zeilslag door de holle achterkant van de Fransenroede tot het minimum beperkt worden. Toch is er in 1985 voor gekozen om de, inmiddels slechter geworden, Fransenroede te vervangen voor een gelaste Derkcxroede.
Met de start van de omvangrijke restauratie in het voorjaar van 2016 werd, nadat de uitgenomen gelaste Derkcxroede gestraald was, al snel duidelijk dat de

De eerder afgedankte Fransenroede wordt meegenomen voor inspectie

laskwaliteit te wensen overliet. De slechte doorlassing en de scheuren in de lassen brachten een heel andere kijk op de kwaliteit van de gelaste roede.

In een spoedoverleg met de eigenaar, molenaars, molenmaker en adviesbureau Groen is besloten om de gelaste roede niet meer terug te plaatsen. Maar wat moet je dan? Alle opties passeerden de revue, nieuwe gelaste, nieuwe geklonken of herstel van de Derkcxroede. Er werd door molenaar Stefan Willems voorgesteld of het geen optie was om de Fransenroede, die al ruim 30 jaar in het zand onder de struiken bij de molen lag, te restaureren. Er werd door alle partijen enthousiast op gereageerd. Dit zou zeker ook een mogelijkheid zijn, mits de roede niet te slecht was.

Dezelfde week werd de roede nog met een shovel uit het zand gehaald en door de molenmaker en de firma Koppes beoordeeld. Bij inspectie bleek dat de Fransenroede eigenlijk nog niet eens zo heel slecht was. De uiteinden waren het slechtst, maar konden zonder problemen gerestaureerd worden. In overleg met de eigenaar, de gemeente Cuijk, is besloten om de roede te restaureren. Dezelfde week is deze Fransenroede nog overgebracht naar de firma Koppes in Nieuw-Bergen. Deze firma was ondertussen gereed met de restauratie van de Potroede. Meteen is de Fransenroede onderhanden genomen om de voortgang van de molenrestauratie niet te veel vertraging te laten oplopen.

Uniek

Volgens de molendatabase is er in Nederland geen enkele molen meer met een draaiende originele Fransenroede. Dit zou de molen Jan van Cuijk weer uniek maken. Een originele geklonken Potroede en Fransenroede, die beide ooit nieuw aangekocht zijn voor de molen Jan van Cuijk, gaan er voor zorgen dat er een unieke situatie ontstaat. Nadat de Fransenroede ruim 30 jaar geleden is afgedankt en al die jaren naast de molen gelegen heeft, laat hij nu oude tijden herleven.

Stefan Willems

Een van de oude roedes wordt verwijderd

Molens in de regio

De Martinus te Beugen

Er is weer veel gebeurd, in- en rondom de Martinus. De fa. Beijk is verder gegaan met zijn werk. Het gevlucht is aangepakt en de roeden zijn doorgehaald. Het was leuk en leerzaam om eens te zien hoe dat in zijn werk gaat. Hierna zijn de schilders, in opdracht van de fa. Beijk, aan het werk gegaan om de buitenkant eens een goede schilderbeurt te geven. Aan de lange en de korte spruit is duidelijk te zien dat door op een verkeerde manier te schilderen in het verleden, met plamuur en de verkeerde verfsoort, veel houtrot is veroorzaakt. Het kan dan ook zomaar zijn dat beide binnen enkele jaren vervangen moeten worden.
Bij het doorhalen blijken de roeden en de Van Busselneuzen in een goede conditie, er is enkel een heklat en een gedeelte van een zoomlat vervangen. Inmiddels is deze klus afgerond.

Uiteraard zijn de molenaars in de tussentijd verder gegaan met hun project; een toilet en kantineruimte maken. Zoals de vorige keer al aangekondigd is er een betonvloertje in het toilet gestort, en van kiezels als 'vloerbedekking' voorzien. Dit heeft wel even geduurd omdat door de overvloedige regen de vloer maar niet droog wou worden. Op de nieuwe betonvloer bleef maar water staan, en om dit op te lossen hebben we langs de muur maar een paar gaten door de vloer en de onderliggende klinkers geboord. Nu kan het water weglopen! Na het lijmen van de kiezels wou de lijm niet drogen omdat er water op bleef staan; warm stoken met een campingkachel heeft ook dit weer opgelost, zodat we konden gaan voegen. De vloer is klaar, nu zijn we begonnen met het zetten van de wandtegels. Het hang- en sluitwerk voor de deuren is gemaakt door een hobbysmid hier uit de buurt en het is mooi geworden, geheel passend bij de stijl van het smeedwerk in de rest van de Martinus.
Langs deze weg wil ik Jos van der Heijden een spoedig herstel na zijn zware operatie toewensen, we hopen snel weer gebruik te maken van zijn deskundige adviezen.

Graag verwijs ik even naar de facebookpagina van de Martinus die door Pieter nauwkeurig wordt bijgehouden.

Marko Sturm, Pieter Aarts en Harm van Es

De Bergzicht te Gassel

Jos van der Heyden is de komende tijd niet aanwezig op onze molen, hij heeft deze week een hartoperatie gehad en zal de komende maanden hiervan moeten herstellen.
Molenmaker Beijk is momenteel bezig om de staart te vervangen. Staartbalk, lange en korte schoren en de kruibok worden vervangen. Daarna zal het hopelijk beter gaan met kruien, dit omdat de oude staart op de hoeken van het achtkant het riet meenam. Molenaar Jan Kamphuis zal de komende tijd de wieken draaiende houden.

Peter van Haren

De Reus te Gennep

Enige tijd geleden hebben we het hout ontvangen voor de vervanging van de lange spruit, de korte spruit en twee korte schoren. Het hout is eerst geschilderd en vervolgens door molenmaker Beijk met behulp van een kraan weer op zijn plek gezet. Verder zal er nog het nodige schilderwerk uitgevoerd worden.

Coby Weerts

Molen de Reus krijgt een nieuwe staart

De Mariamolen te Haps

Donderdag 5 mei fietste ik langs de Mariamolen en ik viel bijna van mijn fiets. Hij draaide! Robbert zat met zijn zoontje op de belt te lunchen en had het luik naar de maalzolder gesloten. Zodoende kon ik hem geen goedendag zeggen en hem feliciteren met het feit dat de molen weer draaide. Er moeten nog wel nieuwe zeilen op komen.
Don Werts is uitgeschreven uit ons molenbestand en dus geen lid meer.

M. Goossens

De Gerardamolen te Heijen

De Gerardamolen is inmiddels helemaal geschilderd. Van buiten door een professionele schilder, en wij hebben zelf de binnenkant van de deuren gedaan. Daarbij hebben we getracht de originele kleuren zo dicht mogelijk te benaderen. Dit kostte even wat doorzettingsvermogen en durf, maar dit was toch echt de kleur die we onder de oude verflagen vonden. Het was tenslotte een poldermolen waarin gewoond werd. Inmiddels groeit er weer gras waar de belt afgegraven is t.b.v. fundering van de invaartmuren.

Verder heb ik het feest vanwege 25 jaar bij dezelfde baas in het restaurant naast de molen gevierd, en was er een verplichte rondleiding in de molen! Dank aan Jan Schim voor de hulp! Veel (oud-)collega's hebben nu met eigen ogen gezien wat een mooie hobby we hebben.

Frans Rademakers

De Lindense molen te Katwijk

Met de tweede fase van de restauratie wil het niet erg vlotten. Vanaf oktober tot nu toe is het muisstil rondom en in de molen, maar na de vakantie, zo is

mij toegezegd, zal er weer getimmerd gaan worden aan de molen. (Eerst zien, dan geloven)

In maart was het nationale bomenplantdag en de gemeente Cuijk had nog een hoekje grond vrij bij de Kraaienbergse plas. Daar is door basisscholieren een mooie houtwal aangeplant van ongeveer 60 meter lang en 15 meter breed met diverse soorten struiken en daartussen 60 bomen. Deze 60 bomen in de soorten tamme kastanje, essen en elzen moeten uitgroeien tot grote hoge bomen.
Het toeval wil dat deze mooie houtwal op ongeveer 100 meter van de molen is komen te liggen en vanuit de molen gezien precies op het zuidwesten. In april heb ik de gemeente Cuijk een brief geschreven met daarin het verzoek deze 60 bomen te herplanten elders in de gemeente en eens kritisch te kijken naar de molenbiotoop i.v.m. de belemmering van de vrije windvang. Eind mei heb ik antwoord ontvangen van de gemeente in een beleefde brief van twee kantjes groot. Kort samengevat stond daar als antwoord: "Er is bewust geen molenbeschermingszone in het bestemmingsplan opgenomen, de Lindense molen is rechteloos wat betreft de windvang en de gemeente heeft zich het recht toegeëigend om de molenbiotoop vol te planten met bomen."

Deze gemeente Cuijk heeft de eer gehad om op 14 januari 2011 de "Evert Smit Biotoopprijs" van de Hollandsche Molen in ontvangst te mogen nemen voor de biotoop rond de molen Jan van Cuijk. Ik heb nu bij de Hollandsche Molen de gemeente voorgedragen voor de "Anti-Molenbiotoopprijs 2016" i.v.m. de bewuste biotoopverslechtering rond de Lindense molen te Katwijk.

Peter Simons

De Korenbloem te Mill

De Nationale Molendagen op 14 en 15 mei waren druk bezocht, naar schatting meer dan 150 man. Ook de rondleidingen hier op de molen rijzen de pan uit, er wordt massaal voor gereserveerd via de site. Zo kregen we laatst nog een flinke club uit Duitsland van 50 man. Het is best druk dan in de molen.
Als er rondleidingen in het Engels gedaan moet worden, vraag ik mijn zoon Juul (11 jaar) om te assisteren. Dat kereltje kan verdomd goed Engels en weet op een leuke manier veel over de molen te vertellen. In het gastenboek schrijven de buitenlandse bezoekers vol lof over "The son from the miller".
Voor een lagere schoolklas hebben we een rondleiding gegeven aan groep 6 en 7 met een compleet lespakket erbij. Ze hadden veel werk van de voorbereiding gemaakt en wisten er al een heleboel van.
Ook is de firma Beijk weer aan de gang geweest; door het slechte weer vorig jaar kon het schilderwerk niet volledig afgemaakt worden. Na een paar daagjes goed weer is dit nu afgerond.
Na een meting van de vervangingsweerstand van de bliksembeveiligingsinstallatie door het Gilde van Vrijwillige Molenaars, is gebleken dat de roedes niet goed genoeg waren doorverbonden. Beijk zal dit perfect oplossen. De steen moet nog beter gesteld worden door Hans Titulaer. Ikzelf zou de kuip verwijderen en de steen lichten ter voorbereiding van deze klus. Maar door een lomp stoeipartijtje heb ik een paar ribben gebroken en de afspraak met Hans Titulaer moeten verzetten.

De 100ste Vierdaagse kwam nu weer in Mill door de Karstraat, vlakbij de molen. Dat was vroeg op voor mij. Om 07:00 uur hadden Paul Verheijen en Rene Kelleter er al 4 volle voor liggen om lekker te gaan draaien. Maar door een flinke onweersbui pal boven ons heeft de molen meer aan de ketting gelegen dan dat we aan het draaien waren.
Jammer van dat weer! Maar na de opklaringen was het toch nog best gezellig en druk.

Ramon Ligthart

De Maasmolen te Nederasselt

De Maasmolen heeft een roerige tijd achter de rug. De drie Heumense molens stonden in de verkoop. Gelukkig heeft het gemeentelijkje college het plan afgekeurd en de wethouder moet met een beter plan komen. De molenaars zelf hebben hun best gedaan, meer zit er niet in en we wachten maar rustig af, hoe nu verder. Door al dat gedoe is de laatste tranche van het Brimrapport helaas niet uitgevoerd; dit betrof o.a. het schilderen van de kast. Er is door de monumentenwacht Gelderland een nieuw Brimrapport opgesteld en via Peter Coppes kijken we wat we zelf nog kunnen doen en wanneer Peter nog wat tijd heeft om ons te helpen.
Samen met Peter Simons hebben we de reparatie van het gevlucht ter hand genomen. De voorzomen en kluften worden/zijn erg slecht en sommige stukken zijn we aan het vervangen.

De 1200 kilo graan (gerst, tarwe en mais) ten behoeve van het kippenvoerproject in samenwerking met het Maisdoolhof loopt slecht. Ondanks advertenties bij de Plus en AH, en mondelinge reclame wil het niet erg lukken ervan af te komen. We hebben nu een kinderboerderij in Cuijk en wat particulieren bereid gevonden met ons kippenvoer te experimenteren, helaas zit hier nog geen financieel voordeel voor ons aan. Dit lopende jaar malen we alles er gewoon door en volgend seizoen kijken we wel, hoe nu weer

verder te gaan. Is er belangstelling bij de collega's, kom gerust eens langs.

Rob Snel

De Vooruitgang te Oeffelt

Albert Voet (Zeeland), Frans de Louw (Zeeland) en Rene Kelleter(Mill) zijn actief in opleiding in Oeffelt. Sonja Middelink heeft haar aanstelling als plaatsvervangend molenaar van de gemeente Boxmeer ontvangen en draait nu vast mee in Oeffelt.

14 mei was Nationale Molendag in Nederland. Wij waren op zaterdag de hele dag open. In de molen in Oeffelt zijn 25 bezoekers rondgeleid.

De houtarts heeft de molen geïnspecteerd en heeft rotte delen geconstateerd. Molenmaker Coppes heeft een en ander opgenomen. De kruipalen zijn ook alle geïnspecteerd, waarbij bleek dat twee aangetaste kruipalen nodig vervangen moeten worden.

John Houben, Theo van Bergen, Sonja Middelink

De Korenbloem te Oploo

Over de molen zelf is eigenlijk niet veel te melden. De molen draait (nog) iedere week. Behalve met de kermis, toen stond hij ingebouwd tussen de kermisattracties. We wachten nog steeds op de financiering van het uitgebreide onderhoudsplan. Het is intussen wél zeker dat dit niet meer in 2016 zal gebeuren. Zolang we het verantwoord vinden draaien we door....
Het voorjaar en begin zomer kent grote tegenstellingen. Zo hebben we de wiggen in de askop en aswiel al wegens droogte moeten aanslaan. Dan weer hebben we veel en langdurige regenval. Maar als we kijken naar een beetje zuidelijker van ons, dan komen we er nog goed vanaf. Het heftige onweer en de grote hagelbrokken zijn ons gelukkig (tot nu toe) bespaard gebleven.

De molen wordt goed bezocht. Er zijn al veel excursies geweest en we hebben er nog een aantal op de agenda staan. We mochten gasten en groepen gasten ontvangen uit o.a. Finland, India, Korea, Portugal, Hongarije, Italië en Argentinië.
Bijzonder was het bezoek van de GCCC Classic Car Club met 80 deelnemers en een pauzeplaats bij de watermolen. Binnenkort komt VMC, een motorclub, ook met ruim 80 deelnemers met motoren van vóór 1940. Bij Zondagsgasten was de molen weer de centrale plaats. Onder in de molen vond een Meet en Greet concert plaats. Het speltwinkeltje draait geen overuren maar zorgt wel voor de nodige activiteit. Twan van Bommel uit Gemert loopt nog trouw één keer per maand stage en zal zich waarschijnlijk in het najaar aanmelden voor het examen.
Het smeertrapje voor het halslager is vervangen door een beter begaanbaar exemplaar.

De watermolen te Oploo

Hoe bestaat het!!!! In juli niet kunnen draaien omdat er TE VEEL water is!! Voorheen stond de molen in juli bijna droog. Nu kan het water niet weg en loopt de molen in zijn eigen water. Edoch bezoeken de mensen graag de molen. Vaak in combinatie met een consumptie, dit is dan mooi meegenomen voor het Gilde.

Op 24 juli bent u van harte uitgenodigd voor Tôntjesdag die dit jaar in het teken van "kleur" staat. Er is dan eveneens een expositie van de Kunstkring met hun eigen interpretatie van de kunstwerken van Jeroen Bosch.

Verder is er over de molen niet veel te melden, behalve dat we thans uitzoeken of cortenstaal een alternatief is voor onze roestige schoepen.

Theo Heijligers, Sabine Hillebrecht, Jan van Riet

De Bovenste Plasmolen

Dit seizoen zijn we vier keer open geweest voor het publiek, waarbij we in totaal 447 bezoekers hebben mogen ontvangen. Hierbij was zondag 15 mei, Nationale Molendag, een absolute topdag, met meer dan 200 gasten. Onder de bezoekers een groep molenaars van de opleidingsgroep van het AKG onder leiding van Hans Titulaer, en een groep molenvrienden uit Well.

Door het extreme weer is ons watersysteem de laatste tijd aardig op de proef gesteld, in februari hadden we een lekkage aan de in 2014 geplaatste nieuwe sluis voor de middenslag; begin mei was er een lekkage aan de bovenloop van de opgeleide beek die d.m.v. een nieuw geplaatste houten beschoeiingsplank is verholpen. In juli hadden we een lekkage in het vorig jaar nieuw herstelde traject van de opgeleide beek; bij deze lekkage waren in korte tijd enkele kuub grond weggespoeld, en was er een zo'n groot gat in de dijk geslagen, dat men er rechtop in kon staan. Door snel optreden van Natuurmonumenten zijn bovenstaande problemen adequaat opgelost.

Peter Pouwels

De Luctor et Emergo te Rijkevoort

Rond de "Luctor et Emergo" is het vrij rustig. De interne restauratie is nagenoeg gereed en ligt alweer enige maanden stil. Ondertussen is er met het schil-

derwerk een aanvang gemaakt. Max Beijk heeft toegezegd dat 3 oktober de gerestaureerde molen zal worden opgeleverd. Op dit moment is er al een roede klaar en van Van Bussel-stroomlijnneuzen voorzien. De andere volgt na de vakantie. We hebben de molen weer eens opgeruimd, de invaart wordt nu gebruikt door de uitbaters van "'t Molenhuis" die de oude loods van een nieuw dak willen voorzien en deze opnieuw als zaal willen inrichten. Zij hebben hun spullen nu tijdelijk in de molen opgeslagen.

Op 23 oktober willen wij, na bijna 2 ½ jaar stilstand, de molen feestelijk laten heropenen. Het programma volgt nog, maar noteer het reeds in uw agenda.
Er is nu ook feest, op de molen hangt de vlag uit voor de Brabantse geboortestand (zonder wieken is dat lastig). Dinsdag 26 juli zijn Lydia en Paul de trotse ouders geworden van dochtertje Fien. De ooievaar is eindelijk geland. Wij wensen ze heel veel geluk en voorspoed toe met hun lang verwachte baby.

Mari Goossens

De Rust na Arbeid te Ven-Zelderheide

De tweede fase van de residentiële woningrenovatie (voormalig pakhuis) is bijna voltooid. Afgelopen najaar zijn in de linker helft 3 kamers, en nu in de rechter helft 2 kamers gerenoveerd. Hiervoor moest er gedeeltelijk tot aan de klei uitgegraven worden. Daarom kon de molen niet zo vaak draaien.

Op 21 juli kwamen de wandelaars van de vierdaagse, de 55 km lopers, (bijna) bij de molen langs. Vlaggen tussen de wieken en bij weinig wind geprobeerd te draaien.

Voor de rest ben ik tevreden en gaat alles zijn gangetje. Komende projecten zijn: de molenbelt opvullen, balustrade van de belttrap vernieuwen, en verder kleinere dingen in overeenstemming met de 6-jaarplannen.

Ludger Pauls

De watermolen te Vierlingsbeek

6 juli vernam ik dat Harrie Kaanen 3 maanden geleden een beroerte heeft gehad. Hij is toen opgenomen bij Madeleine in Boxmeer. Het gaat redelijk met hem. Hij is onlangs verhuisd naar het verpleeghuis "Zorgresidentie", Sint Jozeflaan 56, naast het Pelgrimshuis in Smakt.
Harrie kan niet meer zelfstandig wonen en blijft hier dus waarschijnlijk.
Stuur een kaartje of breng een bezoekje. Hij mag de hele dag bezoek ontvangen (niet tussen 12.30 en 13.30 i.v.m. het eten)
27 juli ben ik even bij Harrie op bezoek geweest. Het gaat goed met hem. Hij heeft praatjes genoeg en heeft het er echt naar zijn zin. Hij kent er veel mensen en de verpleegsters zijn er aardig.
Ten gevolge van zijn beroerte kon hij niet goed meer lopen, hij heeft nu een rollator en kan er goed mee uit de voeten. Het lopen gaat al stukken beter.

Mari Goossens

De Hamse Molen te Wanroij

Op dit moment worden onze roeden gemaakt, zie foto. Na tussenkomst van de wethouder wordt het gras rondom de molen nu beter gemaaid. In de pas geopende molen van Persingen is een foto van onze molen verwerkt in het plafond van het eronder gelegen restaurant.

Jan Selten

Molenaar Paul Verheijen en Lydia zijn blij met de geboorte van Fien. Bij gebrek aan wieken steekt er een grote vlag achter uit de molenkap.

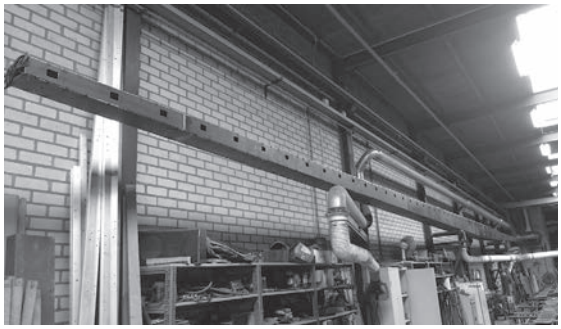

Eén van de nieuwe roeden voor de Wanroijse molen

www.boladviseurs.nl

bol

- Accountancy
- Fiscaal
- Juridisch
- Corporate Finance
- Internationaal
- HRM

BEIJK

molenmakers

boutrestaurateurs

Beijk Molenbouw BV
Rimpelt 15a, 5851 EK AFFERDEN
tel. 0485-531910, fax 0485-532305
www.beijk.biz

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Voor de beste kunstmaalstenen als ook blauwe basaltlavamaalstenen.
Tevens wrijfstenen, kweernen (romeins model)
demonstratiestenen (doorsnede: 10, 15 of 20 cm.)
en huishoudmolens.
Zeer snel en vakkundig scherpen van uw molenstenen en
maaltechnische adviezen.
www.molenstenen.nl
Werkplaats: Rijksweg 146 6586 AB Plasmolen, Nederland
Telefoon: 024-696 36 54 / Fax: 024-696 36 57
GSM: 0653667686 / E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Powered by HAVENS Since 1845

Voor ieder dier het juiste voer!
www.havens.nl

Meer informatie?
Tel.: (0478) 638 238
info@havens.nl